

فصل سوم

دانش‌تنی‌های عمومی مورد نیاز معلمان

قسمت اول:

پاسخ به برخی از سوالات مهم آموزگاران

سوالات در یک نگاه

۱- اصول و معیارهای حاکم بر برنامه‌ریزی، گزینش و سازماندهی محتوا (تألیف) و نیز تدریس در تربیت بدنی، چگونه و بر چه مبنایی انتخاب شده‌اند؟

۲- در یکی از این اصول آمده، محتوا باید با فهم دانش‌آموزان متوسط مطابقت داشته باشد. دانش‌آموز متوسط در درس دینی چه تعریفی دارد و چگونه محتوای درس را متناسب با درک و فهم او تنظیم نموده‌اید؟

۳- در هدیه‌های آسمان، چطور در عین استفاده از زبان ساده و قابل فهم کودکان، به غنای محتوایی متن درس‌ها نیز توجه شده است؟

۴- فعالیت‌های پایانی هر درس، چه نقشی در یادگیری دانش‌آموزان و تحقق اهداف و انتظارات آن دارند؟

۵- آیا پاسخ به سوالات فعالیت‌های پایانی درس‌ها، باید به صورت کتبی صورت بگیرد؟

۶- آیا ضرورتی دارد حاصل تمامی فعالیت‌های بچه‌ها در کتاب کارشان یکسان و یکنواخت باشد؟

۷- پس از ارزش‌یابی چه چیزی مهم و ضروری است؟

۸- نقش اولیا در انجام فعالیت‌های کتاب کار چیست؟

الف - سوالات مربوط به برنامه‌ی درسی

۱- اصول و معیارهای حاکم بر برنامه‌ریزی، گزینش و سازماندهی محتوا (تألیف) و نیز تدریس در تربیت دینی، چگونه و بر چه مبنایی انتخاب شده‌اند؟

چنان‌که می‌دانیم هر برنامه درسی مبتنی بر مبانی نظری خاصی است. این مبانی بیش از هر چیز بر ابعاد فلسفی، روانشناختی و جامعه‌شناختی استوار است. تمامی این ابعاد نیز در ظرف اندیشه و تفکر اسلامی و بر مبنای ارزش‌های دینی مورد توجه و بازشناسی واقع می‌شود. هم‌چنین در برنامه‌ریزی درسی برای تعلیم و تربیت دینی، می‌باید به ابعاد نظریه تربیتی

اسلام (ابعاد اصولی، ابعاد غایی، ابعاد علمی و شناختی، ابعاد زمانی و مکانی، و ...) به موضوع نظریه تربیتی اسلام، به اهداف نظریه تربیتی اسلام، به اصول تربیتی اسلام و به فلسفه تربیتی اسلام توجه کامل شود. به همین جهت ما نیز برای تصمیم‌گیری در زمینه برنامه‌ریزی درسی تعلیم و تربیت دینی دوره ابتدایی می‌بایستی به موضوعات مختلفی توجه می‌کردیم و برای تصمیم‌گیری در این زمینه لایه‌های گوناگونی را مورد بررسی قرار می‌دادیم. این لایه‌ها راهنمای ما در برنامه‌ریزی بوده و هست و اصول و معیارهای مناسبی را به این منظور در اختیار ما قرار دهند. برای مثال یکی از این لایه‌ها عبارت از این است که بدانیم کودک کیست؟ (نیمرخ روانی) و ما او را چگونه می‌بینیم؟ (تصویر ذهنی برنامه‌ریزان از کودک) و در نهایت این که با توجه به آن، چه بخشی از معارف دینی باید به کودک منتقل شود؟ این لایه از برنامه‌ریزی به بعد روانشناختی فعالیت ما به عنوان برنامه‌ریز باز می‌گردد و مبتنی است بر مبانی روانشناختی برنامه ما.

از سویی دیگر شناخت ضرورت‌های اجتماعی، نهادی و مقتضیات زمانی، تأثیراتی که باید از آن‌ها پذیرفت و یا تأثیرات قهری که بر آموزش ما دارند، به بعد جامعه‌شناختی کار ما بازگشت دارد.

مباحثی از این قبیل و سایر مباحثی که به ما می‌فهمانند که آموزش ما باید چگونه باشد، مواردی هستند که تعیین‌کننده اصول و معیارهای برنامه‌ریزی، تألیف و حتی تدریس هستند.

۲- در یکی از این اصول آمده، محتوا باید با فهم دانش‌آموزان متوسط مطابقت داشته باشد. دانش‌آموز متوسط در درس دینی چه تعریفی دارد و چگونه محتوای درس را متناسب با درک و فهم او تنظیم نموده‌اید؟

این تعریف براساس معیارهایی که به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان اشاره می‌کند، شکل می‌گیرد. این بدان معناست که ما باید فرصت‌هایی را ایجاد کنیم که منجر به یادگیری «تمامی افراد» شود نه این که صرفاً به گروه یا طبقه خاصی توجه کند؛ اما این که میزان این یادگیری و یا سطح آن چقدر باشد، چیزی است که در برنامه‌ریزی درسی می‌باید لحاظ شود.

به هر حال در خصوص تعریف دانش‌آموز متوسط باید گفت بخشی از این تعریف برمی‌گردد به تلقی برنامه از دانش‌آموز و توانایی‌ها و نقش‌های او، بخشی دیگر نیز مربوط است به تنوع موجود در سطح جامعه (زبان‌ها و گویش‌ها، موقعیت جغرافیایی، آداب و رسوم و خرده فرهنگ‌ها و حتی شرایط اقلیمی).

محتوا باید فرصت‌های یادگیری را متناسب با توانایی‌ها، امکانات و محدودیت‌های دانش‌آموزان متوسط فراهم آورد.

۳- در هدیه‌های آسمان، چطور در عین استفاده از زبان ساده و قابل فهم کودکان، به غنای محتوایی متن درس‌ها نیز توجه شده است؟

غنای محتوایی می‌تواند چند معنا داشته باشد :

یکی این که محتوا برای نیل به هدفی مهم و ماهیتاً غنی تهیه سازماندهی و گزینش شود.

دیگر این که برای تهیه محتوا از منابع وثیق و معتبری استفاده شود.

سوم این که گزینش و سازماندهی و نیز ماهیت محتوا به گونه‌ای باشد که به کودکان فرصت یادگیری و نه اطلاعات صرف بدهد. یعنی کودکان از طریق آن به تفکر وادار شوند و به تبع، خود بر غنای یادگیری خویش بیفزایند.

چهارم این که زبان محتوا به گونه‌ای باشد که با مخاطب ارتباط برقرار کند و به او انگیزه و نیز توانایی لازم را بدهد که او خود بتواند به محتوا وسعت بخشیده و برای غنی‌سازی محتوا اقدام کند.

در هدیه‌های آسمان چه در سطح برنامه و چه در محتوای کتاب درسی به تمامی این سطوح توجه شده است و امیدوارم این توجه نتایج موفقیت‌آمیزی در پی داشته باشد.

ب - سؤالات مربوط به محتوای برنامه‌ی درسی (کتاب درسی، کار و راهنمای معلم)

۱- فعالیت‌های پایانی هر درس، چه نقشی در یادگیری دانش‌آموزان و تحقق اهداف و انتظارات آن دارند؟

این فعالیت‌ها، علاوه بر تثبیت یادگیری چند وظیفه‌ی دیگر را نیز بر عهده دارند. از جمله: توسعه‌ی مفاهیم درس، تعمیق مفاهیم درس، ایجاد فضاهایی برای اندیشه و تفکر،

ایجاد فرصت‌هایی برای یادگیری بیشتر، ایجاد پلی برای ورود دانش‌آموز به فعالیت‌های کتاب کار.

این فعالیت‌ها، بیش از هر چیز دانش‌آموزان را به تفکر درمورد مفاهیم و مطالب درس فرامی‌خواند.

۲- آیا پاسخ به سؤالات فعالیت‌های پایانی درس‌ها، باید به صورت کتبی صورت بگیرد؟

سؤالات این بخش، برای آن است که دانش‌آموز و معلم، همگام با یک‌دیگر حرکت کرده و مسیر اصلی درس و اهداف آن را گم نکنند تا از راهی مناسب به اهداف یادگیری نزدیک شوند. بنابراین، نه تنها نیازی به پاسخ کتبی این سؤالات توسط معلم و دیکته نمودن آن به دانش‌آموزان نیست، بلکه اساساً نوشتن هر گونه پاسخی برای این سؤالات، در کتاب درسی و یا دفتری ویژه، ضرورتی ندارد. هم‌چنین انتظار شنیدن پاسخی مشخص و یا یکسان از بچه‌ها، انتظاری بیهوده و منافی با دیدگاه برنامه‌ریزان هدیه‌های آسمان است.

۳- آیا ضرورتی دارد حاصل تمامی فعالیت‌های بچه‌ها در کتاب کارشان یکسان و یکنواخت باشد؟

کتاب کار هدیه‌های آسمان بیش از هر چیز بر تفکر، خلاقیت و نوآوری بچه‌ها تأکید دارد. بنابراین نتیجه‌ی کار هر یک از بچه‌ها می‌تواند به طرز محسوسی با سایرین متفاوت باشد. هم‌چنین احساس و نگرش دانش‌آموز در مورد موضوع فعالیت نیز اهمیت دارد که این امر می‌تواند در کیفیت انجام آن تأثیر بگذارد. اما آن چه مهم است استفاده‌ی دانش‌آموز از حداکثر توان خود برای انجام هر فعالیت است که طبیعتاً با توان و امکان دیگران تفاوت دارد.

۴- پس از ارزش‌یابی چه چیزی مهم و ضروری است؟ آن چه پس از ارزش‌یابی مهم است، پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های مناسب برای فرد یا گروهی از دانش‌آموزان است که به علل گوناگون موفق به تحقق انتظارات درس نشده‌اند؛ این فرایند باید به گونه‌ای صورت گیرد که هر دانش‌آموز، از فرصتی مناسب برای تکمیل آموخته‌های خود بهره‌مند شود.

ترغیب دانش‌آموزان به انجام فعالیت‌های تکمیلی یا جبرانی، مستلزم ارائه‌ی بازخورد به ایشان می‌باشد. دانش‌آموزان

در صورتی در تکمیل یادگیری‌های خود مشارکت می‌کنند که بدانند نیازمند فعالیت بیشتر هستند.

۵- نقش اولیا در انجام فعالیت‌های کتاب کار چیست؟
■ بسیاری از اولیا دانش‌آموزان مایلند از روند کار فرزندان خود در مدرسه آگاه شده و در جریان پیشرفت تحصیلی ایشان قرار بگیرند. کتاب کار وسیله‌ی مناسبی برای کمک اولیه به دانش‌آموزان و آگاهی آن‌ها از وضعیت پیشرفت تحصیلی ایشان است.

■ از آن‌جا که فعالیت‌های کتاب کار برای ارزش‌یابی آموخته‌های بچه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، کمک اولیا در انجام آن‌ها باید به فراهم کردن شرایط، امکانات و موقعیت‌های مناسب برای انجام آن‌ها توسط خود دانش‌آموز منحصر شده و به هیچ وجه توسط دیگران انجام نشود.

■ البته لازم است معلم پس از تعیین صفحاتی که باید فعالیت‌های آن‌ها انجام شود، در مورد نحوه‌ی انجام هر یک توضیحاتی بیان نماید ولی در صورتی که این توضیحاتی کافی نبوده و دانش‌آموز همچنان در انجام آن دچار ابهام و سرگردانی است، اولیا می‌توانند با ارائه توضیحات بیشتر، وی را آگاه ساخته و به انجام فعالیت موردنظر ترغیب نمایند.

■ هم‌چنین نقش عمده والدین، تشویق و دلگرمی دادن به بچه‌ها برای انجام بهترین کاری است که از عهده آن‌ها برمی‌آید.

قسمت دوم: دانستنی‌های مورد نیاز معلمان

۱- نکاتی درباره‌ی قصه‌خوانی و قصه‌گویی

قصه‌گوی موفق، چه ویژگی‌هایی دارد؟

■ قصه‌گو باید حرکت‌ها، عوامل روانی و اصولی را که در مخاطب ایجاد هیجان می‌کند، بشناسد و توانایی بهره‌گیری از آن‌ها را به هنگام قصه‌گویی داشته باشد.

■ قدرت آن را داشته باشد (و یا با تمرین پیدا کند) که تمام حواس مخاطبان خود را زیر نفوذ نگاه و کلام و حرکت‌های خویش بگیرد. تا آن‌جا که مخاطب‌های او، موفقیت خویش را

فراموش کنند و در اثر سردی و گرمی هوا، همواری و ناهمواری جا، سرو صداهای اطراف و ... دل از پی‌گیری قصه‌ی قصه‌گو برنگیرند. حرکات بدن، به‌ویژه چهره‌ی قصه‌گو، کمک بسیار مؤثری به شنونده می‌کند. شنونده، ضمن این که به کلمه‌هایی که به تصاویر داستان جان می‌بخشند، توجه دارد، در تمام مدت به قصه‌گو نیز چشم می‌دوزد. چهره‌ی قصه‌گو، اغلب، آینه‌ی قصه‌ی اوست و آن‌چه را شنونده می‌شنود، تقویت می‌کند. قصه‌گوی خوب باید چهره‌ای قابل انعطاف داشته باشد تا اخم و لبخند، ترس و بیم و سایر عواطف را نشان دهد و بر تأثیر قصه‌گویی بیفزاید. حرکت‌ها باید طبیعی، خودانگیخته و منطبق بر حالات داستان باشند. چشم‌های قصه‌گو، نقطه‌ی تمرکز به شمار می‌آیند؛ زیرا شنوندگان، برای کشف نشانه‌ها، احساس حالت‌های عاطفی و اطمینان از صداقت قصه‌گو در تمام مدت قصه‌گویی به آن‌ها چشم می‌دوزند. نگاه قصه‌گو نیز می‌تواند شنوندگان را به داستان متصل کند. قصه‌گوی ماهر، در طول قصه با گرداندن نگاهش از فردی به فرد دیگر، با شنوندگانش، رابطه‌ی چشمی مستقیم برقرار می‌کند. در مواردی مثل اوج‌گیری داستان یا نقطه‌ی اوج، قصه‌گو چشم‌های خود را روی یک شنونده یا گروهی از شنوندگان متمرکز می‌کند، درست مثل این که آن بخش به خصوص فقط به این گروه تعلق دارد. این شیوه، اغلب، سبب تأکید بیشتری بر آن قسمت می‌شود و اثر عاطفی آن را برجسته‌تر می‌کند البته، قصه‌گو، فقط گاهی از این شیوه استفاده می‌کند. زیرا توجه بیش از اندازه به بخشی از شنوندگان می‌تواند عاملی برای بی‌نظمی باشد.

■ قصه‌گو، گاهی می‌تواند در حالی که تأثیر خود را هم‌چنان حفظ می‌کند، چشم از چشم شنوندگان برگردد و نگاه خود را ورای آن‌ها، به کوهی خیالی یا قلعه‌ای که در داستان توصیف می‌کند یا به صحنه‌های خیالی و جزئیات رنگارنگ، متوجه سازد. عملی که به تصورات ذهنی شنوندگان عمق بیشتری می‌بخشد.

هم‌چنین شیوه‌ی درست برای زمانی که قصه‌گو باید مکالمه‌ی میان دو یا چند شخصیت داستان را انجام دهد، این است که جای این شخصیت‌های خیالی مشخص شود و

■ قصه گو می‌تواند طوری برنامه‌ریزی کند که مخاطبان او در جای مناسب، با فریاد شادی یا بیان یک شعار، هیجان و احساس بیشتری از خود نشان دهند.

۲- قصه‌ی دیواری

● قصه‌ی دیواری طرحی است که به نوبه‌ی خود برای بچه‌ها جذابیت بسیاری دارد. در کشور ما این تکنیک، اولین بار توسط آقای خسرو کی‌منش در مناطق غربی کشور به کار گرفته شد. تجربه‌ی شخصی نگارنده‌ی این سطور ضمن همکاری با نامبرده نشان داده است که بچه‌ها، حتی آن‌ها که به خواندن کتاب علاقه‌ی چندانی نشان نمی‌دهند، با قصه‌های دیواری به گونه‌ای فعال برخورد می‌کنند.

● قصه‌ی دیواری می‌تواند بسیار ساده باشد. یعنی یک کتاب پس از جداسازی متن از تصاویر، با قرار گرفتن در یک یا چند تابلو، بر روی دیوار نصب شده و در معرض دید بچه‌ها قرار می‌گیرد، هم‌چنین می‌تواند به صورت ویژه برای قرار گرفتن بر روی دیوار طراحی شود. شما می‌توانید با ذوق و سلیقه‌ی خود با استفاده از متن یا تصاویر یک کتاب، یا با تصاویری که خودتان، تهیه و یا ترسیم می‌کنید، قصه‌ی دیواری تهیه کنید.

● بهترین حالت برای یک قصه‌ی دیواری، این است که از کلمات، کمتر در آن استفاده شده باشد.

● فنو رمان‌ها نیز در صورتی که نوشته‌های کمی داشته باشند. برای قصه‌ی دیواری بسیار مناسب هستند.

● خود بچه‌ها نیز می‌توانند قصه‌ی دیواری تهیه کنند. این کار برای آن‌ها بسیار لذت‌بخش خواهد بود. به شرط آن که، آمادگی کافی و امکانات لازم را برای انجام این کار داشته باشند.

● برای تهیه‌ی قصه‌ی دیواری همیشه نیاز به وجود تابلوهای آماده (دارای چارچوب و شیشه) نیست بلکه می‌توانید از تکنیک پاسپارتو^۱ نیز برای چینش تصاویر و تزئین آن‌ها استفاده کنید.

● قصه‌ی دیواری هم‌خوانی خوبی با شیوه‌ی سنتی

مکالمه‌ی مستقیم میان آن‌ها، به وسیله‌ی حرکت دادن نگاه از جایی به جای دیگر، صورت گیرد. اگر موقعیت سر نیز همگام با حرکت‌های چشم تغییر کند، تأثیر آن بیشتر خواهد بود.

تماشای دست‌های یک قصه‌گوی خوب هم شگفت‌انگیز است. حرکت‌ها و نمایش‌های دست سبب می‌شود که شنونده بهتر بتواند جنبه‌هایی مانند اندازه، فاصله، بافت و وزن را درک کند.

■ سؤال از نتیجه‌ی داستان، بلافاصله پس از پایان آن، غلط است. زیرا براساس تفکر منطقی و حرف و آرزوهای بزرگسالان طرح‌ریزی شده است. ضمن آن که خلاصه کردن پیام قصه در یک جمله، آسیب رساندن به نتایج بیشتری است که قصه می‌تواند در برداشته باشد. با تمام این‌ها، قصه‌گو می‌تواند بعد از تمام شدن قصه، بحثی راه بیندازد که ذهن مخاطب‌هایش را برای نتیجه‌گیری سریع‌تر و دقیق‌تر آماده کند.

شاید این بحث را بتوان این طور خلاصه کرد که نتیجه‌گیری از قصه هم باید غیرمستقیم باشد. نتیجه‌گیری مستقیم یا انتظار این که کودک، پیام غیرمستقیم کتاب را به جمله‌ای کلیشه‌ای و مستقیم تبدیل و بازگو کند، کار درستی نیست. اما بحث روی شخصیت‌های قصه و کارهای آن‌ها و طبقه‌بندی ذهنیات مخاطب، کار خوبی است.

■ در هنگام قصه‌گویی در مواقع مناسب، از بچه‌ها سؤال کنید که اگر جای شخصیت‌های قصه بودند، چه می‌کردند.

■ اگر قصه درباره‌ی مفاهیم اخلاقی و آداب است، با ارائه‌ی طرح کلی آن از کودک دعوت کنید تا آن را تکمیل نماید.

■ از کودکان بخواهید تا پس از شنیدن قصه‌ی شما، آن‌ها نیز به قصه‌گویی بپردازند و یا قصه را در قالب نمایش اجرا کنند.

■ برای ارائه‌ی دروس در قالب قصه، فضایی متناسب با فضای قصه در اطراف مخاطبان ایجاد کنید.

■ اعضای بدن، لحن کلام، گرمی و سردی نگاه و خطوط چهره‌ی قصه‌گو، از قدرت تأثیر غیرقابل توصیفی برخوردارند. قدرتی که می‌تواند خیال مخاطب را در اختیار گرفته و به جایی برسد که پیام قصه‌ی موردنظر را بهتر در ضمیر پاک او بنشانند.

۱- در تکنیک پاسپارتو با استفاده از مقوا، قاب‌های مناسبی برای طرح‌ها و نقاشی‌ها ساخته می‌شود. شما می‌توانید برای جذاب‌تر شدن نقاشی‌ها و یا برای همین قصه‌های

دیواری به جای استفاده از قاب‌های گران‌قیمت با استفاده از مقواهای رنگی قاب‌های رنگین بسیار متنوع و زیبایی بسازید.

پرده خوانی (که دارای جایگاه ویژه‌ای در سنت ملی و مذهبی ماست) دارد.

و ارزان است.

✓ نکات بهداشتی و ایمنی لازم را در خصوص کار با قیچی، چسب و سایر وسایل تهیه‌ی کاردستی، به دانش‌آموزان بیان کنید.

۳- کتاب‌سازی

ساختن یک کتاب قصه می‌تواند برای بچه‌ها بسیار سرگرم‌کننده و لذت بخش باشد. این کتاب‌سازی می‌تواند در قالب انواع مختلفی از کاردستی انجام شود. برای مثال: کتاب طوماری، کتاب ذره‌بینی (داخل قوطی کبریت)، کتاب بسیار بزرگ، کتاب آکاردئونی، کتاب آویز، کتاب پرچمی، کتاب کارتی، قصه‌ی دیواری، کتاب درختی و ...

✓ در صورت امکان، پس از آماده‌سازی کتاب‌ها، نمایشگاه کوچکی از حاصل کار بچه‌ها در کلاس یا مدرسه ترتیب دهید. خوب است این فعالیت در قالب جشنی (به‌خصوص به مناسبت یکی از اعیاد اسلامی به‌ویژه ولادت و یا مبعث پیامبر اکرم) و با حضور اولیای بچه‌ها انجام شود.

✓ برای ارزش‌یابی حاصل کار بچه‌ها از معیارهای ذیل می‌توان استفاده کرد:

چند تذکر:

✓ شما می‌توانید صرفاً یک پیشنهاددهنده و جهت‌دهنده باشید. بنابراین تا آن جا که ممکن است مستقیماً به بچه‌ها کمک و در کار آن‌ها دخالت نکنید و از اولیای آن‌ها نیز بخواهید کار بچه‌ها را انجام ندهند.

● محتوا: انتخاب داستان - منبع داستان (اگر توسط کودک انتخاب گردیده است)

● تصاویر کتاب: تصاویر ترسیم شده توسط خود کودک، تصاویر انتخاب و بریده شده، تصاویر تلفیقی، وقت صرف شده، مهارت به کار رفته، خلاقیت و نوآوری

✓ از خلاقیت‌های بچه‌ها در کتاب‌سازی استقبال کنید. هیچ ضرورتی ندارد که آن‌ها برای کتاب‌سازی قالب خاصی را انتخاب کنند.

● نحوه‌ی کتاب‌سازی: نوآوری، استفاده از طرح‌ها و قالب‌های فانتزی، دقت و ظرافت و ...

✓ تصاویر کتاب‌ها می‌توانند توسط بچه‌ها ترسیم شده و یا با سلیقه‌ی خود آن‌ها از سایر کتاب‌ها بریده و در کتابشان چسبانده شوند.

✓ می‌توانید این فعالیت را به عنوان یک جشنواره‌ی کوچک، با حضور بچه‌ها و خانواده‌هایشان، با همکاری مدارس و یا مساجد اطراف و یا حتی اداره‌ی آموزش و پرورش منطقه‌ی خود شکل بدهید.

✓ تکنیک کلاژ برای بچه‌ها بسیار جالب، دوست‌داشتنی

چند تذکر

✓ تمام این فعالیت‌ها برای ایجاد حس خوشایند نسبت به شنیدن و خواندن داستان‌های دینی، علاقه‌مندی به شخصیت پیامبر اکرم، شادی‌آفرینی و ایجاد تحرک و نهایتاً ایجاد خلاقیت در بچه‌هاست، نه یک مسابقه‌ی تخصصی هنری.

✓ تشویق را (حتی برای کارهای کوچک و پیش پا افتاده) فراموش نکنید.

✓ و از همه مهم‌تر، فراموش نکنید که این فعالیت نباید بار مالی خاصی را به خانواده‌ها تحمیل کند. اگر مدرسه‌ی شما این امکان را دارد که مواد این فعالیت را برای بچه‌ها تهیه کند، بسیار خوب است و الا کاری کنید که بچه‌ها از حداقل امکانات، بیشترین بهره را ببرند و این البته، نیازمند آن است که خود شما نیز خلاق و نوآور باشید.

۴- درباره‌ی کلاژ

قسمت در خصوص ویژگی‌های شعر و نیز انتظارات عمومی که می‌توان از شعر به عنوان یک متن درسی داشت اشاره می‌شود.

● انتظارات

مطابق انتظار ما، دانش‌آموز با فراگیری یک شعر در

کتاب درسی:

۱- شعر را به صورت روان می‌خواند.

۲- برای خواندن شعر در قالب یک سرود پیشنهادهایی

ارائه می‌دهد.

۳- نام‌های مناسب دیگری را برای شعر انتخاب کرده و

پیشنهاد می‌دهد.

۴- با عبارات ساده‌ای، فهم خود را از مضمون شعر

بیان می‌کند.

۵- برداشت خود را از معنا و مفهوم شعر، در قالب

خلق یک اثر هنری یا گفتگوی ساده بیان می‌کند.

● شیوه‌های بهره‌گیری از شعر برای تدریس

○ به هنگام تدریس با استفاده از شعر، به این نکته توجه

می‌کنیم که شعر اساساً متنی است پر از احساس بنابراین می‌تواند به عنوان ابزاری برای ایجاد احساس خوشایند و دلچسب و شادی و تحرک در کودکان به کار گرفته شود. بچه‌ها می‌توانند از خواندن شعر در قالب سرود لذت فراوانی برده و فضای شاد و بیاد ماندنی برای خود ایجاد کنند.

○ زبان شعر، به خودی خود، زبان مناسبی برای یک

شروع جهت تدریس است. زبان شعر این امکان را به آموزگار می‌دهد که کودکان را با احساسات خود همراه ساخته و در آنان روح لطافت و ظرافت و دقت را بدمد.

○ شعر، آهنگین و سرشار از عاطفه و زیبایی است و با

موسیقی غنی می‌شود. بنابراین اگر بچه‌ها آن را با حالتی شاد و با ریتمی دلچسب بخوانند، تأثیر فراوانی بر آنان خواهد گذارد. این تأثیر بیش از هر چیز دیگری برای تربیت دینی کودکان حائز اهمیت است.

○ با توجه به جاذبه‌ی خاصی که زبان و آهنگ شعر برای

کودکان دارد، به نظر می‌رسد بهترین شیوه برای جذب کودکان به

کلاژ یک هنر دستی است که در آن به جای رنگ، از

مواد مختلف رنگی و چسب استفاده می‌شود. کودکان از انجام آن لذت می‌برند چرا که فرصت مناسبی برای بروز خلاقیت و ابتکار آن‌ها است.

برای انجام این کار، از هر ماده‌ی چسبناکی می‌توان

استفاده کرد و نیز هر ماده‌ای (پارچه، کاغذ، مقوا، برگ، گل، عکس و ...) را می‌توان بر روی صفحه‌ی کار چسباند.

بنابراین، وسایل موردنیاز بچه‌ها برای تهیه‌ی کلاژ،

عبارتند از:

قیچی نوک گرد، چسب و موادی برای کولاژ (نظیر

پارچه یا کاغذ رنگی، گلبرگ خشک شده، پوست یا هسته‌ی میوه، برگ گیاهان، نخ کاموا و یا ...)

کودکان را راهنمایی کنید تا:

- برای زیباتر شدن کارشان، از چسب به اندازه استفاده

کنند.

- قطعات کلاژ (پارچه رنگی یا کاغذ رنگی و یا ...) را

خیلی کوچک انتخاب نکنند. (کوچکی بیش از حد این قطعات، ممکن است حوصله‌ی بچه‌ها را موقع کار کم کند).

- در صورت تمایل، کار کلاژ را با نقاشی همراه کنند.

از هر چیزی و به هر طریقی استفاده نکنند و نکات

بهداشتی و ایمنی مربوط به کار را رعایت کنند و قبل و بعد از کار، دست‌های خود را حتماً بشویند.

۵- توضیحاتی درباره‌ی شعر و نحوه‌ی تدریس آن

● نکته

در خصوص تمامی شعرهای موجود در کتاب درسی

(متن شعر گونه درس و یا شعر موجود در بخش بیندیش و نیز سایر متون شعرگونه و یا اشعار کتاب) باید خاطر نشان ساخت که می‌باید به ویژگی‌های آن‌ها توجه بسیاری نمود. این ویژگی‌ها می‌تواند ما را در انتخاب راهبردهای تدریس کمک نموده و راه را برای یک تدریس اثر بخش هموار سازد. بنابراین در این

را بخواند و برای آن نام دلخواه مناسبی را در نظر بگیرد.
مرحله ۲: نام‌های پیشنهادی اعضا، توسط گروه بررسی شود و از میان آن‌ها یکی انتخاب شود.
مرحله ۳: نماینده‌ی گروه، پیشنهاد گروه را به کلاس عرضه کند.

مرحله ۴: درباره‌ی بهترین نام، گفت‌وگو شود.
○ برای گفتگو در مورد مضمون شعر می‌توانند سؤالاتی درباره‌ی تصاویر درس از بچه‌ها پرسید. برای مثال: تصاویر این صفحه چه ارتباطی با موضوع شعر دارد؟ یا این که، اگر شما بخواهید شعر را در قالب دیگری قرار دهید چه چیزهایی به غیر از این تصاویر می‌کشید؟ ...
○ مناسب است از بچه‌ها بخواهید درک خود را از معنا و مفهوم کلی شعر، در قالب یک نوشته‌ی کوتاه به کلاس ارائه دهند. این کار می‌تواند به صورت شفاهی نیز صورت بگیرد.

● درباره‌ی شعر و نحوه‌ی خواندن آن

زبان شعر با زبان یک نثر ساده متفاوت است. پس باید به هنگام خواندن، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت بیشتری شود. بد خواندن شعر، تأثیری نامناسب بر روی شنونده‌ی آن به خصوص کودک به جای خواهد گذاشت.
سعی کنید احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلپذیر به بچه‌ها انتقال دهید.

تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و به‌جا، نشان دادن بار معنوی، عاطفی و حسی کلمات، در این انتقال مؤثر است.

کلمات و لغات مشکل شعر را با کمک خود بچه‌ها، برایشان توضیح دهید اما لازم نیست تمام شعر را خط به خط معنا کنید. این فرصت را به بچه‌ها بدهید تا همگام با صور خیالی ترسیم شده در ذهن‌شان معنای دلخواه خود را از شعر اخذ کنند.

در خواندن شعر عجله نکنید؛ اما مثل شاعران بزرگسال نیز کلمات را با آب و تاب نخوانید و آن را دکلمه نکنید. لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهید. به آن، حس و حال بدهید. حتی هر جا لازم است آن را به صورت سؤالی یا همراه

مضمون شعر، بهره‌گیری از ریتم و آهنگ مناسب کودکانه برای خواندن آن باشد. شما به عنوان یک آموزگار توانا، می‌باید به ایجاد یک تصویر ذهنی زیبا از محتوای شعر، در ذهن کودکان کمک کنید. شکل‌گیری این قضا و قوت و ضعف عواملی که به این احساس کمک می‌کنند، با نحوه‌ی خواندن شعر توسط شما، حرکات دست و حالت چهره‌ی آنان، ریتم و آهنگ شعر، نحوه‌ی شعرخوانی دسته‌جمعی و حال و هوای حاکم بر کلاس درس و ... همبستگی کامل دارد.

○ با وجودی که روان‌خوانی متن‌ها و شعرها، جزو اهداف درس محسوب نمی‌شود، اما تلاش کنید تا حد امکان، دانش‌آموزان در خواندن شعر اشکالی نداشته باشند و آن را به صورتی روان بخوانند. ولی به‌طورکلی، این کار نباید وقت زیادی را از شما و بچه‌ها بگیرد؛ چرا که روان‌خوانی تنها در رابطه با اهداف بعدی (مثل انتخاب ریتم و آهنگ مناسب برای شعر و خواندن آن به صورت یک سرود و فهم معانی و مفاهیم مندرج در شعر) اهمیت دارد.

○ برای ارائه‌ی پیشنهاد ریتم و آهنگ شعر، می‌توانید از شیوه‌ی فعالیت گروهی و مشارکتی بهره بگیرید:

مرحله ۱: هر یک از بچه‌ها به صورت انفرادی شعر را خوانده و برای آن ریتم و آهنگی را در نظر بگیرد.

مرحله ۲: ریتم‌ها و آهنگ‌های پیشنهادی اعضا، توسط گروه بررسی شود و از میان آن‌ها یکی انتخاب شود.

مرحله ۳: نماینده‌ی گروه به ارائه‌ی پیشنهاد گروه بپردازد.

مرحله ۴: درباره‌ی بهترین ریتم و آهنگ گفت‌وگو شود.

مرحله ۵: با کمک گروه پیشنهاد دهنده، آهنگ و ریتم مناسب به همه‌ی دانش‌آموزان آموزش داده شود.

مرحله ۶: همه‌ی گروه، سرود را با یکدیگر و یا به صورت گروه گروه بخوانند.

○ برای انتخاب نام مناسب و نیز بحث درباره‌ی محتوا و مضمون درس، باز هم کار گروهی مناسب به نظر می‌رسد:

مرحله ۱: هر یک از بچه‌ها به صورت انفرادی شعر

با تعجب، با صدای کوتاه یا بلند و ... بخوانید و بر روی کلمات مهم شعر بیشتر تأکید کنید.

قبل از خواندن شعر برای بچه‌ها، آن را تمرین کنید. تجربه و تکرار، شعرخوانی شما را اعتبار و غنای بیشتری می‌بخشد.

۶- درباره‌ی آموزش از طریق همیاری^۱

امروزه آموزش و پرورش نسبت به گذشته معنا و مفهوم دیگری پیدا کرده و ارتباطات جهانی و در دسترس بودن منابع مختلف دانش برای افراد، یادگیری را از چارچوب کلاس درس و مدرسه و محیط خانواده تا حدی خارج کرده و گسترده‌ی آن را به سطح شهر و جامعه و جهان توسعه داده است. در این راستا، شناخت روش‌ها و راهبردهای نوین تدریس و بهره‌گیری از آن‌ها بسیار ضروری است.

این در حالی است که دانش‌آموزان ما هنوز هم، اغلب در کلاس‌هایی درس می‌خوانند که بیشتر مطالب به صورت سنتی و در قالب سخنرانی تدریس می‌شوند و دانش‌آموز در جریان یادگیری، فعالانه به کار گرفته نمی‌شود. در این شیوه، معلم سعی می‌کند با زحمت و تلاش بسیار، مفاهیم اندوخته شده در ذهن خود و یا کتاب درسی را به گونه‌ای به دانش‌آموز تفهیم و یا تلقین کند. در حالی که برای تربیت صحیح و ساختن شخصیت دانش‌آموزان به عنوان یک انسان مفید، کارآمد و اثر بخش، می‌یابد با درکی صحیح نسبت به اهمیت ارتباط معلم و شاگرد، این رابطه را در قالب یک تعامل دو سویه توسعه داده و از آن به نحو مطلوبی بهره‌برداری کنیم. امروزه توجه به رشد روزافزون کمیت دانش بشری ما را وادار به تجهیز دانش‌آموزان به دانش و مهارت‌هایی می‌کند که همیشه و همه جا به کار آنان بیاید. امری که صرفاً با به کارگیری شیوه‌های نوین تدریس امکان‌پذیر است. در برخورد با معلمان، بسیاری از آنان را می‌بینیم که (با وجود برخورداری از شخصیتی جذاب و دوست داشتنی، توانایی در تدریس و نیز برخورداری از دانش و صلاحیت

حرفه‌ای) از فضای غیرفعال و شرایط خشک و بی‌روح کلاس‌های خویش ناراضی هستند. آنان به دنبال روش‌هایی هستند که مهارت‌های لازم و انگیزه‌ی کافی جهت کسب دانش و انجام فعالیت‌های آموزشی را بیش از پیش در دانش‌آموزان ایجاد کند. در دهه‌های اخیر این که چگونه می‌توان یادگیری را به بهترین و آسان‌ترین شکل میسر نمود و بازده آن را افزایش داد، از مباحث جنجال برانگیز و پرطرفدار میان مربیان بوده است. نتایج به دست آمده خاطر نشان نموده که نقاط ضعف آموزش را بیشتر می‌باید در شیوه‌های تدریس و نحوه‌ی نگرش به فرایند یاددهی - یادگیری جستجو کرد و یادگیری از طریق همیاری یکی از راه‌حل‌های مناسب برای این مسأله تشخیص داده شده است. به گونه‌ای که امروزه معلمان بسیاری در اکثر کشورها و در تمام گروه‌های سنی و مقاطع تحصیلی، از این روش بهره می‌جویند و معلمان در بسیاری از نقاط دنیا، یادگیری از طریق همیاری را مورد آزمایش قرار می‌دهند تا ببینند آیا یادگیری دانش‌آموزانشان بیشتر و بهتر می‌شود یا نه.

تحقیقات دامنه دار در دهه‌ی ۱۹۸۰ در این زمینه توسط راجر جانسون و دیوید جانسون در دانشگاه مینه سوتا و توسط رابرت اسلاوین در دانشگاه جان هاپکینز و ... به عمل آمد و اکنون نیز تحقیقات بین‌المللی گسترده‌ای در حال انجام است. یادگیری از طریق همیاری چه نکات تازه و متفاوتی دارد؟

یادگیری از طریق همیاری یک فکر قدیمی است که در دهه‌ی ۱۹۸۰ از نوظهور یافت، اما برای بسیاری از معلمان یک فکر جدید است، زیرا گروه‌های همیار با گروه‌های رقابتی کوچکی که در بسیاری از کلاس‌های مرسوم است، فرق دارد. قبل از توصیف مشخصه‌های اساسی گروه‌های همیار، لازم است اندکی در مورد دو نوع محیطی که معلمان در کلاس‌هایشان به وجود می‌آورند توضیح دهیم. هر کدام از این محیط‌ها نگرش خاصی ایجاد می‌کند و انتظارات خاصی را به وجود می‌آورد.

۱- این مقاله توسط کارشناس گروه دینی آقای سعید راصد به رشته تحریر در آمده است.

محیط یادگیری رقابتی

- ✓ هدف اصلی در این دیدگاه رسیدن بچه‌ها به استانداردهای مشخص است و نمره صرفاً مشخص کننده تفاوت بین بچه‌ها است.
- ✓ سنجش در طول سال و توسط معلم انجام می‌گیرد و در پایان سال، پس از امتحان بچه‌ها را طبقه‌بندی می‌کنند.
- ✓ وظیفه‌ی معلم انتقال دانش و استانداردهاست و تعیین این که چه کسی بالا برود و چه کسی بالا نرود.
- ✓ وظیفه‌ی شاگرد، پس دادن درس، پیش‌بینی سؤالات، تلاش فردی و امیدواری به موفقیت است.
- ✓ در این دیدگاه بچه‌ها به قوی و ضعیف تقسیم می‌شوند.
- ✓ به بچه‌ها برچسب‌هایی زده می‌شود که در آن‌ها احساس عدم توانایی به وجود می‌آورد.
- ✓ امتحان پایانی بسیار مهم بوده و توسط معلم یا وزارت‌خانه به عمل می‌آید.
- ✓ در این دیدگاه طبقه‌بندی مدارس (معمولی، نمونه، تیزهوشان و ...) مطرح می‌شود.
- ✓ در این دیدگاه تقلب مطرح می‌شود.
- ✓ در این دیدگاه مسایل اخلاقی پامال می‌شود.
- ✓ همه چیز از قبل تعیین شده است.
- ✓ حیظه‌ی عاطفی و ارزش‌ها و نگرش‌ها مورد توجه قرار نمی‌گیرد.
- ✓ امتحان کتبی بسیار مهم است.
- ✓ فرایند یادگیری چندان مورد توجه نیست. یادگیری نتیجه مدار است.
- ✓ کسب نمره مهم‌تر از یادگیری است و همه به دنبال گرفتن نمره‌ی بیست هستند.
- ✓ سؤالات کلیشه‌ای بوده و به وسیله‌ی کلید تصحیح می‌شود. فقط یک پاسخ صحیح برای هر سؤال وجود دارد.
- ✓ به تفاوت‌های فردی توجه نمی‌شود و همه‌ی افراد باید به یک توانایی برسند.

محیط یادگیری مشارکتی

- ✓ هدف اصلی در این دیدگاه، اندازه‌گیری و طبقه‌بندی نیست، بلکه تشویق به یادگیری بیشتر است.
- ✓ به دانش‌آموزان به دید یک انسان نگریسته می‌شود.
- ✓ هدف از سنجش، بهبود یادگیری است و مجموع اظهارنظرها و مسایل شفاهی موردنظر است و از مقیاس‌های مصنوعی مانند نمره استفاده نمی‌شود.
- ✓ دانش‌آموزان گزارش تهیه می‌کنند، در فعالیت‌ها شرکت می‌کنند و اظهارنظرها به صورت توصیفی و کیفی است.
- ✓ معلم دانش‌آموزان را فعال می‌کند، رشد ذهنی و عقلانی به وجود می‌آورد و به آنان حق انتخاب می‌دهد.
- ✓ افراد با خودشان رقابت می‌کنند و کارها به صورت گروهی پیش می‌رود.
- ✓ یادگیری براساس علاقه و انگیزه است.
- ✓ در این دیدگاه عدم موفقیت به تلاش فرد نسبت داده می‌شود و فرد می‌تواند شکست‌های خود را جبران کند.
- ✓ بنابراین به او برچسب ناتوانی زده نمی‌شود.
- ✓ گروه‌های درسی و یا کاری، ترکیبی از افراد ضعیف و قوی و متوسط خواهد بود.
- ✓ معلم نقش هدایت کننده و راهنما را دارد و مشاهده‌گری قوی است.
- ✓ فرایند یادگیری از نتیجه‌ی آن مهم‌تر است.
- ✓ دانش‌آموزان نسبت به دوستان، معلمان، محیط و جامعه احساس مسئولیت می‌کنند.
- ✓ معلم یک منبع یادگیری است و منابع درسی دیگری نیز در جامعه وجود دارد.
- ✓ امتحان از موضوعاتی به عمل می‌آید که جزو ساختار ذهنی بچه‌ها شده است.
- ✓ چینش فیزیکی کلاس به گونه‌ای است که تعامل بین معلم و شاگرد به نحو مطلوبی حاصل می‌شود (چینش دایره‌ای، نعل اسبی و ...)
- ✓ در این دیدگاه، دانش‌آموزان از معلم و معلم از دانش‌آموزان در اثر تعامل با هم مطالب تازه‌ای را یاد می‌گیرند.

✓ معلم به راحتی علایق دانش‌آموزان را شناسایی کرده و به یادگیری‌های آن‌ها جهت می‌دهد.

✓ در این دیدگاه تلاش برای یادگیری بیشتر است نه گرفتن بیست.

✓ ارزش‌یابی به جای تأکید بر امتحانات پایانی، بر فرایند یادگیری استوار است و سؤالات به صورت حل مسأله و عملکرد است و می‌تواند پاسخ‌های متفاوت داشته باشد.

✓ یادگیری‌ها عمیق است و پس از پایان درس و گذشت زمان فراموش نمی‌شود.

✓ آموزش ضمن خدمت در این سیستم فعال‌ترین بخش است و معلمین مرتباً در جریان تازه‌ترین یافته‌ها قرار می‌گیرند.

✓ تفاوت‌های فردی مورد توجه قرار می‌گیرند و براساس توان افراد از آن‌ها کار خواسته می‌شود.

فواید استفاده از روش همیاری در کلاس درس

چیست؟

● نکته‌ی مهم در یادگیری از طریق همیاری این است که دانش‌آموز و معلم هر دو از کاربرد آن بهره می‌برند. کلاسی که با ایده‌ی همیاری در یادگیری تشکیل می‌شود برای همه مفیدتر و با نشاط‌تر است.

● مهارت‌های اجتماعی را کسب می‌کنند که به آن‌ها امکان می‌دهد تا با گروه وسیعی از افراد کلاس و یا خارج از کلاس به راحتی کار یا بازی کنند. (مهارت‌هایی مثل گوش کردن به حرف دیگران، رعایت نوبت، ابراز عقیده، تشویق دیگران، و بیان روشن افکار خود)

● دانش‌آموزان از نظرات یکدیگر آگاه شده و به هم کمک می‌کنند.

● ضرورت ارائه‌ی توضیحات مناسب در مورد یک موضوع توسط یکی از دانش‌آموزان به دیگران، باعث استفاده از شیوه‌های استدلال پیچیده و حصول یادگیری عمیق می‌شود.

● باعث می‌شود تا بچه‌ها از طریق سخن گفتن بفهمند که چه می‌دانند و چه نمی‌دانند و فکر خود را اصلاح کنند.

● توجه بچه‌ها را به کار بیشتر معطوف کرده و مانع از حواس پرتی می‌شود.

● وقتی دانش‌آموزان به طور مرتب با نظرات و عقاید مخالف نظر خودشان مواجه می‌شوند، یاد می‌گیرند که عقاید خودشان را واری و در صورت لزوم آن را اصلاح کنند. ایجاد امکان برای دانش‌آموزان جهت بیان افکار خود در برابر دیگر اعضای گروه، به آن‌ها کمک می‌کند که عقاید خود را روشن‌تر نموده و با استدلال‌های ناسازگار و غیرمنطقی به راحتی کنار بیایند. گوش کردن به آن چه فرد دیگر در مورد افکارش بیان می‌کند به کودکان کمک می‌کند که به یک موضوع از دید فرد دیگری توجه کنند.

● یادگیری در سطوح بالاتری شکل می‌گیرد.

● در تقویت و پرورش اعتماد به نفس دانش‌آموزان بسیار مؤثر است. چرا که احساس با کفایتی در گروه می‌کنند.

از کجا شروع کنیم؟

بهترین توصیه این است که با فعالیتی ساده شروع کنید که به دستورالعمل شما کمتر نیاز داشته باشد. این فعالیت می‌تواند تکمیل یک برگه‌ی کار یا نوشتن یک داستان و یا پیدا کردن کلماتی باشد که مثلاً با حرف (د) آغاز می‌شوند.

بعد از تعیین وظیفه‌ی درسی، به فکر یک مهارت اجتماعی باشید که انجام آن از طریق همیاری، آن وظیفه را برای دانش‌آموزان آسان‌تر کند. این مهارت برای دانش‌آموزان ابتدایی ممکن است محدود به رعایت نوبت و توجه به حق تقدم دیگران باشد. یا این که با یار خود تا اتمام کار همراهی کنند.

وقتی وظیفه‌ی درسی و مهاجرت اجتماعی را انتخاب کردید آماده‌اید که به جای درس انفرادی یا رقابتی، یک درس با همیاری داشته باشید. به مراحل این فرایند دقت نموده، و از چهار پرسش زیر شروع کنید.

■ گروه‌ها چند نفری باشند؟

■ کدام دانش‌آموزان باید با هم کار کنند؟

■ کجا کار خواهند کرد؟

■ به چه وسایلی احتیاج دارند.

تعداد افراد هر گروه

هر چه گروه بزرگ‌تر باشد، افراد گروه برای آن که بتوانند

بهتر کار کنند، به مهارت‌های بیشتری احتیاج دارند.

این است که یک سری کامل از وسایل به دانش‌آموزان هر گروه داده شود (این وسایل ممکن است، یک برگ کار یا یک قطعه کاغذ و یک مداد یا یک سری از وسایل نقاشی یا یک قیچی و چسب باشد) باید تصمیم بگیرید که آیا این روش برای درس انتخابی شما مناسب است یا بهتر این است که هر دانش‌آموز یک سری کامل از مواد و وسایل داشته باشد.

تدریس

● اکنون شما برای شروع تدریس با روش یادگیری از طریق همیاری به دانش‌آموزانتان آماده‌اید. ببینیم در چه مواردی دیگری باید تصمیم‌گیری کرد:

● چگونه فکر کار کردن با گروه را برای دانش‌آموزانم طرح کنم؟

● چطور می‌توانم بفهمم که دانش‌آموزانم سر کار خود هستند و به خوبی با یکدیگر کار می‌کنند؟

● اگر ببینم که با اشکال مواجه شده‌اند، چه کار باید بکنم؟

● چگونه می‌توانم موفقیت گروه‌ها را ارزیابی کنم؟

تنظیم صحنه

توصیه می‌کنیم وقتی برای اولین بار می‌خواهیم یادگیری از طریق همیاری را به دانش‌آموزان خود ارائه کنید، با آن‌ها درباره‌ی اهمیت همیاری در زندگی روزمره‌ی آن‌ها و خود صحبت کنید. ممکن است از آن‌ها بخواهید به موقعیت‌هایی فکر کنند که به کمک دیگران چیزی را یاد گرفته و یا کاری را انجام داده‌اند. شما نیز می‌توانید به شرح موقعیت‌هایی پردازید که طی آن از کمک دیگران بهره‌مند شده‌اید، مثل طرح یک مشکل با یک دوست، یا همکاری با دیگر معلمان در تهیه‌ی یک برنامه‌ی درسی. حتماً بر روی این نکته که، دو فکر (یا بیشتر) بهتر از یک فکر کار می‌کند، تأکید کنید.

شرح دادن وظایف

دانش‌آموزان باید یاد بگیرند که فعالیت یادگیری از طریق همیاری دو وظیفه‌ی مختلف بر عهده دارد، یکی وظیفه‌ی درسی و دیگری وظیفه‌ی مهارت‌های اجتماعی است. این مسأله بسیار مهم

در واقع به معلمان کلاس‌های اول و دوم توصیه می‌کنیم که گروه‌ها را دو نفر بگیرند. در کلاس‌های سوم و چهارم بچه‌ها می‌توانند کارهای معینی را در گروه‌های سه نفری انجام دهند. توصیه‌ی بعدی این است که از گروه‌های چهار نفره و یا بیشتر، فقط زمانی استفاده کنید که مطمئن شوید دانش‌آموزان در کار در گروه‌های دو نفره یا سه نفره کاملاً موفق بوده‌اند.

گروه‌بندی

قبل از این که دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید، در مورد مهارتی که هر گروه برای انجام آن وظیفه‌ی درسی احتیاج دارد، فکر کنید. آیا این وظیفه احتیاج به فردی دارد که قادر به خواندن باشد؟ نوشتن چگونه؟ رسم کردن نمودار یا تصویر چگونه؟ اگر به مهارت خاصی احتیاج است، طوری گروه‌بندی کنید که حداقل یک فرد برای هر کدام از این مهارت‌ها در گروه وجود داشته باشد.

یادتان باشد که گروه غیرهمگن^۱ معمولاً بهتر کار می‌کند. تفاوت‌های افراد گروه باعث کار آمد شدن یادگیری از طریق همیاری می‌شود. توجه کنید که یکی از هدف‌های یادگیری از طریق همیاری این است که دانش‌آموزان یاد بگیرند با هر کسی کار کنند.

یادآوری: تا زمانی که بچه‌ها مهارت بیشتری در کار گروه‌های همیار پیدا کنند، گروه‌بندی تصادفی را به تعویق اندازید.

آرایش کلاس

دانش‌آموزانی که در یک گروه کار می‌کنند باید تا حد امکان به افراد گروه خود نزدیک و از گروه‌های دیگر دور باشند. فکر کنید چگونه این کار را می‌توانید انجام دهید. آیا دانش‌آموزان می‌توانند به آسانی نیمکت‌ها یا صندلی‌هایشان را کنار هم قرار دهند؟ آیا می‌توانند برای کار، فضای آرامی را روی یک فرش یا در گوشه‌ای از کلاس یا راهروی مدرسه پیدا کنند؟ چگونه دانش‌آموزان را به گروه‌هایشان روانه می‌کنید؟

مواد و وسایل

یکی از روش‌های ایجاد همبستگی مفید و مؤثر در گروه

۱- گروه غیر همگن عبارت است از گروهی که اعضای آن با توانایی‌ها و آمادگی‌های مختلف انتخاب شده‌اند و نه با توانایی‌های یکسان.

است که آنان دریابند که شما برای موفقیت در فراگیری مهارت‌های اجتماعی به اندازه‌ی موفقیت در انجام وظایف درسی اهمیت قائلید. بنابراین همیشه درس را با شرح این مطلب آغاز کنید که دانش‌آموزان چه باید بکنند تا در هر دو مورد موفق باشند.

● نکات دیگری که لازم است معلم رعایت کند، عبارت‌اند از:

– نظارت بر نوع رابطه‌ی دانش‌آموزان با یکدیگر
– مداخله در صورت لزوم (مثلاً قانونی وضع کنید که فقط وقتی کسی حق دست بلند کردن و کمک خواستن از شما را دارد، که هیچ کدام از افراد گروه نتوانسته باشند به او کمک کنند).
– برای ارزش‌یابی کار گروه‌ها، لازم است در پایان درس زمانی را برای ارزش‌یابی، در نظر بگیرید. چون گروه‌های همیار همواره دو وظیفه به عهده دارند، باید دو نوع ارزش‌یابی انجام دهید. شما می‌توانید موفقیت دانش‌آموزان در انجام وظیفه را بلافاصله از طریق واریسی کاری که انجام داده‌اند، یا پرسیدن سؤال‌هایی از آن‌ها ارزیابی کنید، یا از آن‌ها بخواهید که کارشان را همان موقع یا بعداً به شما بدهند و یا بخواهید در مورد آن چه یاد گرفته‌اند، نمایشی بدهند.

برای مطالعه‌ی بیشتر درباره‌ی یادگیری از طریق همیاری می‌توانید به منبع زیر مراجعه نمایید:

سوزان الیس و سوزان والن – آشنایی با یادگیری از طریق همیاری – ترجمه‌ی طاهره رستگار و مجید ملکان – نشر نی – تهران ۱۳۷۸

یک تذکر، یک توصیه

یادگیری از طریق همیاری که در شروع قرن بیستم توسط

جان دیویی فیلسوف عملگرای تعلیم و تربیت مطرح شد، در چند سال اخیر به بحثی پر جنجال و پرتطرفدار در آموزش مبدل شده است. این شیوه که مبتنی بر فلسفه‌ی عملگرا و در ارتباط تنگاتنگ با روش حل مسأله است، تمامی لوازم و مبانی فلسفی و تربیتی خاص دیدگاه‌های مذکور را نیز در بردارد، اما در برخی موارد، همراه با اصلاحاتی، صرفاً به عنوان یک تکنیک آموزشی (و به صورتی منفک از لوازم فلسفی و مبانی نظری خاص دیدگاه عملگرا) توصیه شده و به کار گرفته می‌شود. بدین ترتیب، هر چند مشکل (اگر نگوئیم ناممکن!) بتوان از یک شیوه‌ی آموزشی برخاسته از فلسفه‌ای خاص، انتظار حصول نتایجی مثبت و مقبول برای همگان (حتی با فلسفه و دیدگاهی متفاوت) را داشت، اما بسیاری از تکنیک‌هایی که در شیوه‌ی آموزشی مذکور ارائه می‌شود، صرف‌نظر از برخی از مقدمات، مبانی، لوازم و تبعات آن، می‌تواند برای معلم مفید و کارساز باشد. علاوه بر این که اندیشه‌ی مشارکت و کار گروهی اساساً فکری صحیح و مترقی به شمار آمده و در تفکر دینی ما نیز بر کار و فعالیت‌های جمعی، عبادت جمعی، مشاوره و رأی‌زنی با جمع، همفکری، همدلی، همیاری و حضور در جماعت مسلمین تأکید بسیار شده است. یکی از مشکلات بزرگ جامعه‌ی امروز ما نیز عدم برخورداری از روحیه‌ی کار جمعی و فعالیت‌های مشارکتی است. اما تذکر این نکته ضروری است که یادگیری از طریق همیاری، حاوی روش‌ها و حامل پیش‌فرض‌ها و نتایجی است که بعضاً هم با شیوه‌های تربیت دینی و هم با مبانی آن در تضاد می‌افتد.^۱ و لذا همانند سایر شیوه‌های تجویزی، باید ضمن به کارگیری مؤثر آن، به عوارض و تبعات نامطلوب آن نیز از پیش توجه و دقت نمود.

۱- بحث در این خصوص مجال فراوان‌تری را می‌طلبد. بنابراین برای آگاهی از این گونه مباحث، گذشته از ارجاع معلمان محترم به پی‌گیری نظرات کارشناسان و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت دینی و مطالعه مجلاتی نظیر رشد معلم و رشد ابتدایی و رشد معارف، مطالعه در زمینه مبانی فلسفی تعلیم و تربیت را نیز توصیه می‌نمایم.

فهرست

فصل اول: کلیات

۱	۱- مقدمه
۴	۲- برنامه‌ی درسی
۶	۳- راهنمای استفاده از محتوای آموزشی هدیه‌های آسمان
۱۵	۴- شیوه‌ی استفاده از کتاب راهنمای معلم
۱۸	۵- الگوی ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی در هدیه‌های آسمان

فصل دوم: راهنمای تدریس

۳۲	۱- نکاتی کلی درباره‌ی آموزش‌های مربوط به موضوعات هدیه‌های آسمان
۴۶	۱- درس اول: خدا
۵۳	۲- درس دوم: خورشید در چاه
۵۷	۳- درس سوم: یکتا
۶۰	۴- درس چهارم: من بنده‌ی خداوندم
۶۴	۵- درس پنجم: ما بت پرست بودیم...
۶۷	۶- درس ششم: صبح روز بعد...
۷۳	۷- درس هفتم: راهنمایان زندگی
۷۸	۸- درس هشتم: این کتاب...
۸۱	۹- درس نهم: برادرم، باز گرد!
۸۷	۱۰- درس دهم: میراث پیامبر
۹۰	۱۱- درس یازدهم: اسراف
۹۵	۱۲- درس دوازدهم: قایق چوبی
۹۹	۱۳- درس سیزدهم: نگین
۱۰۲	۱۴- درس چهاردهم: ...
۱۰۷	۱۵- درس پانزدهم: دست در دست دوست
۱۱۱	۱۶- درس شانزدهم: آخرین برگ‌ها
۱۱۴	۱۷- درس هفدهم: یک روز تعطیل
۱۱۷	۱۸- درس هجدهم: من معتقدم...
۱۲۰	۱۹- درس نوزدهم: باغ سرّی
۱۲۴	۲۰- درس بیستم: تلافی!
۱۲۷	۲۱- درس بیست و یکم: بازی شیرها و پلنگ‌ها
۱۳۱	۲۲- درس بیست و دوم: حقّ مردم
۱۳۴	۲۳- درس بیست و سوم: بهترین روز

فصل سوم: دانستنی‌های عمومی مورد نیاز معلمان

۱۳۸	قسمت اول: پاسخ به برخی از سوالات مهم آموزگاران
۱۳۸	سوالات در یک نگاه
۱۴۰	قسمت دوم: دانستنی‌های مورد نیاز معلمان
۱۴۰	۱- نکاتی درباره‌ی قصه‌خوانی و قصه‌گویی
۱۴۱	۲- قصه‌ی دیواری
۱۴۲	۳- کتاب‌سازی
۱۴۳	۴- درباره‌ی کلاژ
۱۴۳	۵- توضیحاتی درباره‌ی شعر و نحوه‌ی تدریس آن
۱۴۵	۶- درباره‌ی آموزش از طریق همیاری